

HISTORIOGRAPHY

Ісаєнко Ольга

Маріупольський державний університет, Україна

ПОСТАТЬ П. САГАЙДАЧНОГО В УКРАЇНСЬКІЙ РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Isaenko Olga

Mariupol State University, Ukraine

THE PERSONALITY OF PETER SAGAYDACHNY IN THE UKRAINIAN SOVIET HISTORIOGRAPHY OF THE MIDDLE OF THE 20TH CENTURY

In this article, the Ukrainian historiography process of the middle of the 20th century was examined through the prism of a personality of hetman Peter Konashevych Sagaydachny. The historians' views who worked in the ideological conditions of the "thaw" period were analyzed. The scientific concepts and views of K. Guslisty, V. Holubitsky, M. Alekberli and H. Vasilenko are crossed light. In the process of this scientific work the widespread opinion about the negative assessment of Peter Sagaydachny's activity has been refuted. In this article there is a conclusion, that the historians, who were covering historical events from the point of view of Marxism-Leninism concept, tried to withdraw from official ideological paradigm and to make the historical knowledge more objective. The personality of Peter Sagaydachny was highlighted from the positions of the socio-economic and military-political history.

Key words: the Soviet historiography, Cossacks, hetman Peter Sagaydachny, ideological position.

Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний – визначна особистість української історії першої половини XVII століття. Реформатор козацького війська, керівник найгучніших морських походів, захисник національних інтересів перед польськими урядовими колами, меценат національно-культурного життя. Разом з тим він відзначався суворістю, навіть жорстокістю по відношенню до козаків, підтримкою заможних кіл козацтва, компромісною політикою щодо Польщі. Всі ці моменти викликали неоднозначну оцінку постаті видатного гетьмана в історіографії, особливо в радянські часи.

З встановлення радянської влади історична наука зазнала жорсткого ідеологічного тиску, але з 1949 року тиск на українських істориків по звинуваченню у схильності до наукової «схеми» М. Грушевського почав зменшуватись¹. Першою спробою відійти від жорстких ідеологічних канонів була праця К. Гуслистого «Визвольна боротьба українського народу проти шляхетської Польщі в другій половині XVI і в першій половині XVII століття (60-ті роки XVI – 30-ті роки XVII століття)» яка вийшла 1941 року. Як відомо, К. Гуслистий, один з найзначніших українських істориків-медієвістів радянської доби, розглядав історію з точки зору традиційного для радянського часу формаційно-класового підходу в межах якого намагався зберегти історичну об'єктивність. Постать Петра Сагайдачного отримала висвітлення та неоднозначну оцінку в двох працях дослідника. У роботі «Визвольна боротьба...» яка вийшла 1941 року, історик, вдаючись до аналізу соціальних рухів, висвітлював постать Петра Сагайдачного крізь призму польсько-українських та польсько-радянських відносин досить критично оцінюючи його діяльність. У статті виданій 1972 року, К.

¹ Юсов, С. (2006). Вплив українських радянських істориків на формування ідеологічних концептів (на прикладі діяльності В. Голобуцького). <http://www.cossackdom.com/personal/usov_vliyanie02036.htm> (2016, березень, 30).

Гуслистий надав більш узагальнюючу характеристику історичної постаті, звертаючи більшу увагу на боротьбу проти турецько-татарських загарбників під проводом Петра Конашевича як чинник зростання міжнародного авторитету козацтва.

Спіраючись на вірші К. Саковича, дослідник називав П. Сагайдачного гетьманом з часу походу на Кафу 1616 року та вказував, що головним ворогом для Петра Конашевича була султанська Туреччина, що несла загрозу фізичного знищення українському народові¹. Історик вважав гетьмана П. Сагайдачного представником козацької верхівки, який протягом тривалого часу проводив угодовську політику щодо шляхетської Польщі. Проте вказував на можливість досягнення козацтвом завдяки цій політиці певних преференцій в форматі польсько-козацьких переговорів². Висвітлюючи перебіг Московської кампанії 1620 року науковець, окреслив чисельність козаків під проводом П. Сагайдачного 20 тисяч. Історик вказував на взяття низки міст козацькими військами, але не надавав критики чи власного відношення до їх дій.

На думку К. Гуслистого, одразу по закінченні походу П. Сагайдачний придушував свавілля козацької голоти, за що отримав подяку від короля³. Дослідник вважав дії П. Сагайдачного виконанням умов Вільшанської угоди. Після підписання Роставицької угоди, П. Сагайдачний намагався виконати її умови, приборкуючи козацьку голоту: «...разом з іншими своїми давніми „товаришами" старався вислужитись перед королем і Річчю Посполитою»⁴. Саме це, а не сама постановка, на думку К. Гуслистого викликали обурення народних мас і призвели до появи опозиції виключених з реєстру козаків, чолі якої став Я. Бородавка. Петро Конашевич, шукаючи засоби зберегти свій вплив пішов врозріз з інтересами Речі Посполитої. 1620 року він провів вдалий похід на Крим, відправив посольство до Москви. Метою посольства історик представив пропозицію про службу московському уряду, але припускав що причиною могло бути бажання домовитись із ієрусалимським патріархом Феофаном щодо відновлення православної ієрархії яка знаходилась в критичному стані⁵. Як писав К. Гуслистий, незважаючи на ці заходи, П. Сагайдачного новим гетьманом було обрано Я. Бородавку. Разом з цим, на думку науковця, й реєстрове заможне козацтво було вкрай незадоволене політикою польського уряду. Всі ці чинники спричинили перехід Петра Конашевича до опозиційної діяльності щодо спрямованої на «обмеження панування шляхетської Польщі на Україні»⁶.

Історик вважав, що П. Сагайдачний втілював і опозиційну і угодовську тенденції козацької політики і зауважував, що в останні роки життя підсилювалась опозиційна діяльність Петра Конашевича. Підставою для такого політичного повороту науковець вбачав у посиленні національного гніту збоку польського уряду та, відповідно, «тяжіння» козацьких мас до Російської держави⁷. Для характеристики особистих і політичних устремлінь історик надав характеристику Я. Собеського, критикував висновки М. Грушевського щодо мети угодовської політики П. Сагайдачного збільшити чисельність козаків.

К. Гуслистий, до певної міри віддаючи належне ідеологічним вимогам і класовому підходу, характеризував П. Сагайдачного як політика станового, що намагався звести козацтво до невеликого загону заможних реєстровців, називав його типовим представником козацької верхівки того часу⁸. Історик критикував антинародну політику Петра Конашевича, яка, на його думку, не відповідала інтересам ані простих козаків, ані широких мас населення. Писав, що повна перемога політики П. Сагайдачного ослабила б народні позиції у боротьбі із польським шляхетством, тому оцінював

¹ Гуслистий, К. (1972). Петро Конашевич Сагайдачний (До 350-річчя від дня смерті). *Український історичний журнал*, 4, 124.

² Гуслистий, К. (1941). Визвольна боротьба українського народу проти шляхетської Польщі в другій половині XVI і в першій половині XVII століття (60-ті роки XVI – 30-ті роки XVII століття). *Нариси з історії України*, вип.3. Київ: Видавництво АН УРСР, 103.

³ Там само, 104.

⁴ Там само, 105.

⁵ Там само, 106.

⁶ Там само.

⁷ Гуслистий, К. (1972). Петро Конашевич Сагайдачний (До 350-річчя від дня смерті). *Український історичний журнал*, 4, 123-126; 124-125.

⁸ Гуслистий, К. (1941). Визвольна боротьба українського народу проти шляхетської Польщі в другій половині XVI і в першій половині XVII століття (60-ті роки XVI – 30-ті роки XVII століття). *Нариси з історії України*, вип.3. Київ: Видавництво АН УРСР, 108.

політичний курс Петра Сагайдачного негативно¹. Позитивну характеристику надав боротьбі проти турецької агресії, намаганням встановити контакти із Москвою, підтримку української інтелігенції в останні роки в межах опозиційної діяльності.

Історик висвітлив формування культурного осередку в Києві. Писав, що П. Сагайдачний надавав підтримку архімандриту Києво-Печерського монастиря Є. Плетенецькому, який за допомогою козаків повернув від уніатів великі земельні володіння Печерського монастиря. Відзначав вступ П. Сагайдачного у лави Київського братства «з усім своїм військом» та значну роль у відновленні православної ієрархії, зокрема забезпечення охорони патріарху Феофану².

При аналізі Хотинської війни К. Гуслистий акцентував увагу на тому, що для забезпечення участі козаків у цій військовій кампанії поляки звернулися до патріарха Феофана про допомогу. Висвітлюючи значення цієї перемоги, історик зазначав, що Хотинська війна припинила нашість турків на Європу і козаки під проводом П. Сагайдачного зіграли вирішальну роль в цьому процесі³. Проте для козацтва завершення війни призвело до погіршення їх становища, адже вже перший пункт договору стосувався обмеження козацької сваволі. Смерть П. Сагайдачного викликала занепокоєння і навіть страх шляхти щодо подальших козацьких дій⁴. К. Гуслистий надав висвітлення постаті П. Сагайдачного в контексті історичних досліджень періоду панування тоталітарної системи. Особа видатного гетьмана отримала розкриття на тлі епохи.

50-60-ті роки - період так званої «відлиги» відзначився низкою видань з історії козацтва, серед яких для нас становлять інтерес праці дослідника українського козацтва В. Голобуцького. Його наукові пошуки були узагальнені у праці «Запорожское казачество», що видана 1957 року, а 1994 року була видана друга редакція цієї праці. Хоча дослідження було автором значно перероблено, його фактичну основу становлять дослідження радянських часів.

Дослідник приділив значну увагу висвітленню соціальних рухів з точки зору радянської класової моделі історії. Рухи початку 1610-х років історик назвав визвольним рухом селян міщан і козаків⁵.

Взагалі, постать П. Сагайдачного отримала різку характеристику. Історик вважав його представником заможної старшини, яка намагалася уникнути військового конфлікту із польським військом для захисту власних станових інтересів: «Сагайдачний и реестровая старшина приняли все предъявленные им Жолкевским условия...»⁶. Перший спогад про козацького ватажка зустрічається при висвітленні Ольшанської комісії 1617 року, а при висвітленні морських походів 1610-х років ім'я П. Сагайдачного взагалі не згадується. Історик писав, що Вільшанський договір 1617 року зраджував інтереси повстанців, і допомагав панам у боротьбі проти народних мас. У виданні 1994 року В. Голобуцький переглянув власні погляди: Петро Сагайдачний отримав характеристику досвідченого дипломата, який зумів досягнути у Вільшанці компромісу, отримавши право звертатися про збільшення реєстру⁷.

Висвітлюючи Московську кампанію 1618 року дослідник фактично протиставив П. Сагайдачного і козаків з їх інтересами. Петро Конашевич, як представник реєстрової старшини, виконавець польської волі, зміг набрати козаків у похід за допомогою різних обіцянок лише кілька тисяч. Історик писав про невдалі спроби захопити Москву, вважав головним чинником підписання мирної угоди об'єктивну виснаженість Росії багатолітньою війною. Наслідком війни історик вважав намагання знищити козацьку силу, що відобразилося у Росташицькій комісії 1619 року. В. Голобуцький, вважаючи П. Сагайдачного прибічником пропольської політики, писав, що він допомагав панам у боротьбі із повстанцями, на доказ чого приводив подяку короля Сигізмунда III гетьману від 12 червня 1619 року. Аналізуючи хід переговорів, історик зауважив, що старшина на чолі із П. Сагайдачним вимагала збільшення реєстру до 3 тисяч для боротьби із свавіллям на Запоріжжі. Знищення козацьких чайок дослідник інтерпретував як власну політику Петра

¹ Гуслистий, К. (1941). Визвольна боротьба українського народу проти шляхетської Польщі в другій половині XVI і в першій половині XVII століття (60-ті роки XVI – 30-ті роки XVII століття). *Нариси з історії України, вип. 3*. Київ: Видавництво АН УРСР, 108.

² Там само, 112.

³ Там само, 116.

⁴ Там само, 117.

⁵ Голобуцький, В. (1957). *Запорожское казачество*. Київ: Госиздатполит литературы, 155.

⁶ Там само, 159.

⁷ Голобуцький, В. (1994). *Запорозьке козацтво*. Київ: Вища школа, 228.

Конашевича проти запорожців які були тісно пов'язані із «угнетеними слоями народа». Для контролю над свавільними запорожцями П. Сагайдачний збільшив чисельність реєстрової залоги на Хортиці, відновив тут укріплення. На думку дослідника, Роставицький договір та подальша політика П. Сагайдачного викликали обурення народних мас і призвели до антигетьманського повстання 1619 року, яке підняли «випищики» і самовільно покозачені селяни і міщани. Сам Петро Конашевич перебував у той час у морському поході. Повстанці заволоділи Запоріжжям і об'єдналися із запорожцями. Таким чином, на думку історика в українських землях виникло двовладдя: П. Сагайдачний, визнаний урядом, контролював Трахтемирів, і Я. Бородавка, обраний повстанцями мав під своєю рукою південно-східні землі із Запоріжжям¹.

Культурницька спрямованість діяльності видатного гетьмана в поглядах В. Голобуцького висвітлено коротко: «Летом 1620 года... Сагайдачный принял живое участие в восстановлении православной иерархии, ...Примерно в то же время Сагайдачный со всем реестровым войском торжественно вступил в члены Киевского братства»². Історик писав, що Петро Конашевич бажав отримати поступки реєстровій старшині збоку урядових кіл, але водночас намагався зменшити національний та релігійний гніт на українських теренах³. Посольство 1620 року до Москви пояснював стремлінням українського народу до воз'єднання з Росією⁴.

Значну увагу історик приділив висвітленню Хотинської кампанії. В. Голобуцький звернув увагу на те, що намагання урядових кіл набрати козаків для боротьби із турками співпало з періодом внутрішньої боротьби в козацьких лавах. Боротьба ця точилася між старшиною на чолі із П. Сагайдачним, яка шукала порозуміння і згоди з урядом і основною частиною козацтва на чолі з Я. Бородавкою, яку підтримували запорожці. В. Голобуцький вказував на намагання Петра Конашевича зменшити національний та релігійний тиск. Аналізуючи позицію Я. Бородавки, писав, що той виступав за визнання козацьких прав за всіма, хто покозачився. А отже, саме на заклик Я. Бородавки, а не П. Сагайдачного йшли всі, хто хотів звільнитися від панського ярма⁵. На думку історика, саме Я. Бородавка розумів загрозу турецької навали і пішов на угоду із П. Сагайдачним. Цікавим моментом є припущення В. Голобуцького про план Я. Бородавки щодо переходу під зверхність Московського царя разом із містами Наддніпрянщини, який було відкладено через турецьку загрозу. У виданні 1994 року історик цю тезу вилучив і писав про спільний пошук обох козацьких таборів до порозуміння перед страшною загрозою⁶. Це порозуміння було знайдене на загальній козацькій раді у Сухій Діброві, де П. Сагайдачного призначили козацьким представником до Варшави.

Висвітлюючи хід переговорів Петра Конашевича із королем В. Голобуцький вважав їх предметом не лише майбутню війну, а й усунення Бородавки від влади⁷. Пишучи про прибуття П. Сагайдачного з Варшави до театру бойових дій, В. Голобуцький навів слова Я. Собеського щодо жорстокості Петра Конашевича та радісну зустріч його коронним гетьманом Ходкевичем: «Прибыв к казацкому войску, Сагайдачный позаботился прежде всего о том, чтобы покончить с Бородавкой. ... схватил Бородавку, заковал в кандалы, обвинил «во многих преступлениях» и через несколько дней казнил»⁸. Історик зобразив Я. Бородавку як жертву політичної боротьби, захисника інтересів широких мас народу. У виданні 1994 року історик змінив власні погляди і писав про невдоволення козацтва Бородавкою, через вибір неправильної тактики бойових дій, називав ці події «останнім акордом» у боротьбі лідерів двох угруповань козацтва. Пишучи в обох виданнях про те, що арешт і страта Бородавки позбавили козацькі низи ватажка у сучасному виданні історик додавав: «До крайніх засобів, треба гадати, крім усього іншого, Сагайдачного спонукала військова потреба»⁹.

Спираючись на досить широке коло польських джерел, дослідник описував перебіг військових дій віддаючи належне козацьким загонам, але не вказуючи на роль П. Сагайдачного у керівництві цими діями. В. Голобуцький, намагаючись підкреслити пропольську позицію Петра Конашевича,

¹ Голобуцкий, В.(1957). *Запорожское казачество*. Київ: Госиздатполит литературы,161-162.

² Там само, 173.

³ Там само, 174.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Голобуцький, В. (1994). *Запорозьке козацтво*. Київ: Вища школа, 244.

⁷ Голобуцкий, В. (1957). *Запорожское казачество*. Київ: Госиздатполит литературы, 175.

⁸ Там само, 179.

⁹ Голобуцький, В. (1994). *Запорозьке козацтво*. Київ: Вища школа, 249.

писав, що Сагайдачний повідомив польських комісарів та Ходкевича про підготовку заколоту в польським таборі через відчуття вірності до Речі Посполитої¹. У сучасному виданні історик, надаючи ті самі відомості характеризував їх як намагання зберегти дисципліну та знайти спільне вирішення проблеми. Аналізуючи перемогу під Хотиним історик писав про значення її для історії Східної Європи, Речі Посполитої, відав головне місце козакам, але не пригадував при цьому Петра Конашевича. Наводячи відомості про смерть П. Сагайдачного, у радянські часи історик дуже обережно характеризував його як значного військового і політичного діяча².

У перевиданні 1994 року постать П. Сагайдачного отримала ширшої уваги. Петро Конашевич постає перед нами як провідник державно-політичних інтересів українського народу.

Протягом 50-х років над військово-політичною історією працював учень В. Голобуцького М. Алекберлі, який присвятив власну увагу питанню турецько-татарської агресії. Певним підсумком його роботи стали дві праці: «Хотинская война», що вийшла 1621 року та узагальнююча «Борьба украинского народа против турецко-татарской агрессии во второй половине XVI - первой половине XVII вв.» 1961 року видання. На наш погляд роботи привертають увагу не лише авторською інтерпретацією, але й широким колом джерел, в тому числі східного походження, що використовував історик. Головним критерієм виміру соціальної реальності автор визначив категорію український народ. Звичайно, ця категорія має марксистське забарвлення, історик не зміг оминати використання ідеологічних настанов. Так в історика чітко простежується думка про тяжіння до «возз'єднання» українців з росіянами: «В ходе казацко-крестьянских восстаний усиливалась тяга к воссоединению Украины с Россией. В общей борьбе с иноземными захватчиками росли и крепились дружеские связи украинского и русского народов»³ Постать гетьмана П. Сагайдачного історик окремо не висвітлював, але козацький ватажок зображений як представник козацтва, яке позитивно оцінювалось автором. Він постав перед нами обізнаним політиком та талановитим полководцем. Аналізуючи перебіг Хотинської війни історик вказував на вплив авторитету П. Сагайдачного у польському штабі, та проведення найважливіших боїв саме силами козаків П. Сагайдачного⁴. Віддаючи данину часу і ідеології М. Алекберлі позитивно, в дусі ідей „возз'єднання” оцінював козацьке посольство 1620 року до Москви, яке мало велике міжнародне значення, адже показало тенденцію до зближення двох народів⁵.

1960 року вийшла праця Г.А. Василенка «Хотинська війна». Історик розкрив власні погляди на постать Петра Сагайдачного з традиційних позицій, в окремих аспектах наслідуючи концепцію К. Гуслистого.

Постать видатного гетьмана отримала критичну характеристику. Науковець чітко вказав на існування двох окремих гілок козацтва – реєстрового і низового (запорожців), між якими точилися конфлікти. На думку, Г. Василенка реєстрові козаки на чолі з Петром Конашевичем проводили цілеспрямований пропольський курс. Так, 1617 року, реєстровці на чолі з П. Сагайдачним не підтримали антипольську боротьбу запорожців і почали переговори із польським командуванням про спільні дії проти низовиків⁶. З таких позицій історик оцінював і участь у Московській кампанії 1618 року: разом із П. Сагайдачним на Москву пішов загін реєстровців, за що гетьман отримав велику нагороду. Як писав історик, Роставицька угода 1619 року була фактично наслідком широкого повстання, і саме шляхта не бажаючи вступати у відкритий конфлікт із великою масою повсталих розпочала переговори із козацькою старшиною на чолі з Петром Сагайдачним. В затвердженій реєстр 3 тисячі, за ствердженням Г. Василенка, потрапили тільки ті, хто підтримував про шляхетську політику Петра Конашевича⁷.

Подальші дії козацького ватажка історик охарактеризував як боротьбу проти запорозьких козаків: напади на Запоріжжя, знищення козацьких чайок, встановлення реєстрової залоги. У відповідь козаки не визнали П. Сагайдачного гетьманом і обрали гетьманом «відважного полковника Якова Неродича-Бородавку», якого історик характеризував як захисника інтересів

¹ Голобуцький, В. (1957). *Запорожское казачество*. Київ: Госиздатполит литературы, 183.

² Там само, 195.

³ Алекберлі, М.А. (1957). *Хотинская война (1621г.)*. Черновцы, 29.

⁴ Там само, 100, 104.

⁵ Там само, 63.

⁶ Василенко, Г.А. (1960). *Хотинська війна (З історії боротьби українського народу проти турецько-татарської агресії кінця XVI і початку XVIIст.)*. Київ: Радянська школа, 62.

⁷ Там само, 63.

козацтва який користувався серед козаків великим авторитетом¹. Г. Василенко вважав, що в цей момент П. Сагайдачний втратив авторитет і підтримку серед козацьких низів, що спонукало його до зміни політичного курсу. Ще одним чинником була загроза війни з Туреччиною, яку Петро Конашевич добре розумів². В світлі повороту політичного курсу історик надав участь у відновленні православної ієрархії, писав, що користуючись зменшенням польського впливу намагався добитися послаблення національного і релігійного гніту, а також поступок для реєстрового козацтва³. Історик писав, що така політика знайшла певну популярність, але основна маса підтримувала Я. Бородавку і фактично саме його історик змалював загальнонаціональним лідером, який ініціював великі сили для боротьби із турецькою загрозою. За даними історика на козацькій раді в Сухій Діброві напередодні Хотинської війни, поряд з іншими питаннями козаки одностайно висловились за обрання гетьманом Я. Бородавку⁴.

Відповідно, під час перемовин у Варшаві король із П. Сагайдачним обговорювали також питання про усунення Я. Бородавки. Отже не дивлячись на критичну оцінку постаті видатного гетьмана, історик вважав козацького гетьмана поважною для свого часу людиною. Ця пость не вписувалась у концепцію народної історії в її радянському варіанті, тому отримала з боку критики за захист вузьких станових інтересів, намагання знайти порозуміння із польським урядом яке сприймалося як зрада народних інтересів виходячи з класової концепції.

Отже, в 50-ті роки козацька проблематика, і зокрема особистість Петра Сагайдачного отримала увагу істориків в контексті соціально-економічних досліджень на принципах класового підходу. Відповідно, історики відходять від однозначно негативної оцінки діяльності Петра Конашевича, але більшість з них залишаються на критичних позиціях. Особливо це стосується поглядів В. Голобуцького та Г. Василенка, які критикують політичну спрямованість гетьмана, його антинародну діяльність. З нових позицій військової історії позитивно оцінював постать П. Сагайдачного М. Алекберлі, але його погляди не мали значного впливу, адже військова історія без соціального, а особливо класового елементу не мала значної наукової ваги.

References

1. Alekberly, M.A. (1957). *Khotynskaia voina (1621h.)*. Chernovtsy.
2. Holobutskyi, V. (1994). *Zaporozke kozatstvo*. Kyiv: Vyshcha shkola.
3. Holobutskyi, V.(1957). *Zaporozhskoe kazachestvo*. Kyiv: Hosyzdatpolyt lyteratury.
4. Huslysty, K. (1941). *Vyzvolna borotba ukrainskoho narodu proty shliakhetskoi Polshchi v druhii polovyni XVI i v pershii polovyni XVII stolittia (60-ti roky XVI – 30-ti roky XVII stolittia)*. *Narysy z istorii Ukrainy, vyp.3*. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSR
5. Huslysty, K. (1972). *Petro Konashevych Sahaidachnyi (Do 350-richchia vid dnia smerti)*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 123-126.
6. Iusov, S. (2006). *Vplyv ukrainskykh radianskykh istorykiv na formuvannia ideolohichnykh kontseptiv (na prykladi diialnosti V. Holobutskoho)*. <http://www.cossackdom.com/personal/usov_vliyanie02036.htm> (2016, berezen, 30).
7. Vasylenko, H.A. (1960). *Khotynska viina (Z istorii borotby ukrainskoho narodu proty turetsko-tatarskoi ahresii kintsia XVI i pochatku XVIIst.)*. Kyiv: Radianska shkola.

¹ Василенко, Г.А. (1960). *Хотинська війна (З історії боротьби українського народу проти турецько-татарської агресії кінця XVI і початку XVIIст.)*. Київ: Радянська школа, 64.

² Там само, 64.

³ Там само, 65.

⁴ Там само, 68-69.